

MINISTERSTVO

ZAHRANIČNÝCH VECÍ
A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

MONITOR

ZAHRANIČNOPOLITICKÉHO MYSLENIA

ODBOR ANALÝZ A PLÁNOVANIA

september – október 2024

Vážené kolegyně a kolegovia,

jesenné vydanie Monitoru prináša pohľad na občiansku vojnu v Sudáne, ktorá zostáva v tieni konfliktov na Ukrajine a Blízkom východe, no môže vážne destabilizovať jednu z najchudobnejších oblastí sveta. Do pozornosti dávame ekonomické analýzy venujúce sa spotrebe ropy v Číne, používaniu ciel v obchodnom systéme, ako aj posilneniu odolnosti pri dodávkach kritických minerálov. Zaujali nás scenáre budúceho vývoja v Rusku, ako aj stav demokracie a volebných procesov počas supervolebného roka 2024. Pozrieme sa na zahranično-politické priority Turecka v oblasti Čierneho a Stredozemného mora. V kontexte kreovania novej európskej exekutívy sú súčasťou výberu aj odporúčania pre Európsku komisiu, ktorá musí reflektovať meniacu sa geopolitickú realitu.

Príjemné čítanie vám praje

ODPORÚČANIA PRE NOVÚ EK

Ako prispôbiť EÚ zmenenej
geopolitickej realite?

OBČIANSKA VOJNA V SUDÁNE

Konflikt mimo globálnej
pozornosti

NEVYVÁŽENÝ GLOBÁLNY OBCHOD

Môžu byť clá riešením?

STAV DEMOKRACIE VO SVETE

Výročná správa organizácie
IDEA

BUDÚCNOSŤ RUSKA

Päť scenárov vývoja

SAHEL V ÉRE MULTIPOLARITY

Noví spojenci ako alternatíva
k Západu

KRITICKÉ NERASTNÉ SUROVINY

Ako posilniť odolnosť
importérov?

TURECKO V BLÍZKOM SUSEDSTVE

Rozdielne prístupy v politike
Ankary

POKLES SPOTREBY ROPY V ČÍNE

Začiatok nového trendu?

Publikácia Inštitútu EÚ pre bezpečnostné štúdiá (ISS) „10 Ideas for the New Team“ identifikuje 10 odporúčaní pre formujúcu sa Európsku komisiu (EK), pričom sa zameriava na súčasné globálne výzvy a ponúka konkrétne návrhy na zlepšenie zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ. Nová EK nastupuje do úradu v období rastúcej geopolitickej konfrontácie a napätia, ktoré pozvoľna strieda éru multilaterálnej spolupráce. EÚ musí preto zásadne prehodnotiť svoju zahraničnú politiku, aby zostala relevantná a efektívna v meniacom sa geopolitickom prostredí. Súčasnú hrozbu, akými sú ozbrojené konflikty, rastúci vplyv Ruska a Číny a oslabenie medzinárodných inštitúcií, si vyžadujú nové spôsoby myslenia a práce.

Jednou z kľúčových výziev je podľa ISS prehodnotenie vzťahov EÚ s jej susedmi. Európska susedská politika je v súčasnosti zastaraná a nevyhovuje rôznorodým potrebám jednotlivých regiónov. V južnom susedstve by mala EÚ vyvinúť individuálne prístupy a partnerstvá, ktoré sú šité na mieru špecifickým požiadavkám jednotlivých krajín. Na východe by sa mala sústrediť na podporu občianskej spoločnosti, najmä v krajinách, ktoré sa viac orientujú na Moskvu ako na Brusel. Vzťahy s Čínou si tiež vyžadujú prehodnotenie. EÚ by si mala uvedomiť, že Čína nepodnikne žiadne kroky na obmedzenie Ruska, a preto musí EÚ zaujať jednotný a pevný postoj voči Pekingu.

**SÚČASNÉ HROZBY, AKO SÚ
ÚZEMNÉ KONFLIKTY, RASTÚCI
VPLYV RUSKA A ČÍNY A
OSLABENIE
MEDZINÁRODNÝCH
INŠTITÚCIÍ, SI VYŽADUJÚ
NOVÉ SPÔSOBY MYSLENIA A
PRÁCE.**

Z hľadiska spôsobov práce dokument navrhuje zriadenie „Rady pre obranu Európy“, ktorá by bola zložená z lídrov EÚ a mala by na starosti prijímanie strategických rozhodnutí týkajúcich sa obrany a bezpečnosti. EÚ by mala taktiež umožniť krajinám, ktoré sa usilujú o členstvo v EÚ, zapojiť sa do Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky ešte pred vstupom, ak preukážu dostatočnú kapacitu a zdieľajú podobné hodnoty. Okrem toho, EÚ by mala budovať konkrétne partnerstvá s vybranými krajinami na riešenie špecifických problémov, namiesto toho, aby sa spoliehala na etablované, ale menej efektívne, multilaterálne rámce.

Dokument zdôrazňuje potrebu proaktívnych opatrení zo strany EÚ, najmä v krízových situáciách a konfliktoch. EÚ by sa mala zamerať na ochranu svojich námorných ciest a riešenie konfliktov v blízkom susedstve. Jednou z najväčších výziev pre európsku bezpečnosť je vojna na Ukrajine. EÚ by mala pokračovať v podpore Ukrajiny, a to nielen dodávkami zbraní, ale aj výcvikom ukrajinských vojakov, aby boli schopní oslobodiť svoje územie. Okrem toho, EÚ by mala posilniť energetickú bezpečnosť v Pobaltí, čím by podporila NATO v jeho snahách o odradenie Ruska od ďalších agresívnych krokov.

Dokument tiež varuje, že prípadný konflikt vo východnej Ázii by mal obrovský dopad na európsku ekonomiku. EÚ by preto mala mobilizovať svoje ekonomické zdroje na odradenie Číny od začatia vojny, čím by doplnila vojenské odstrašovací úsilie vedené Spojenými štátmi.

Záveru dokumentu sú jasné: EÚ potrebuje ambiciózny a odvážny prístup, aby mohla čeliť rastúcim globálnym výzvam. Politické prekážky budú nepochybne existovať, ale nečinnosť alebo menej ambiciózne kroky by mohli spôsobiť, že EÚ stratí svoj vplyv v medzinárodných záležitostiach a môže sa stať aj potenciálnym vojenským cieľom. V súčasnom svete, kde sa mocenské súboje stupňujú, sú existujúce nástroje a politiky EÚ nepostačujúce. Nové vedenie EÚ má pred sebou dôležitú úlohu – prijať odvážne opatrenia a prispôbiť sa tejto novej realite.

Link: <https://www.iss.europa.eu/content/10-ideas-new-team>

Council on Foreign Relations upozorňuje, že hoci občianska vojna v Sudáne trvá už takmer osemnásť mesiacov, vzbudzuje iba malú pozornosť. Konflikt medzi Sudánskou armádou a paramilitantnou skupinou známou ako Sily rýchlej podpory (Rapid Support Forces – RSF) zachvátil celú krajinu a zdá sa, že jeho koniec je v nedohľadne. Boje vo všetkých osemnástich štátoch eskalujú. Chartúm je v troskách. Obsadenie mesta Wad Madani, kritického zásobovacieho uzla RSF, zastavilo aj to málo vonkajšej pomoci, ktorú civilisti dostávali. Systémy zdravotnej starostlivosti skolabovali, množiace sa útoky na ženy a dievčatá nadobudli nekontrolovateľné rozmery. Podľa OSN dochádza k alarmujúcemu nárastu sexuálnych útokov a znásilňovania zo strany prevažne bojovníkov RSF. OSN tiež varuje, že viac ako dvom miliónom Sudáncov hrozí na jeseň smrť hladom. Hladomor v Sudáne je najhorší v svetovom meradle za ostatných štyridsať rokov.

**S VEĽKOU
PRAVDEPODOBNOSŤOU SA
ZO SUDÁNU STANE
ZLYHÁVAJÚCI ŠTÁT**

Podľa veľvyslanca USA v Sudáne Toma Perriella Sudán ozbrojené konflikty nadobúdajú čoraz viac etnických a regionálnych aspektov. Očakáva, že s veľkou pravdepodobnosťou sa zo Sudánu stane zlyhávajúci štát. Ide pritom o krajinu s 50 miliónmi ľudí situovanú na strategickej východnej bráne do Sahelu. Napriek týmto varovaniam

mnohí pozorovatelia hovoria o Sudáne ako o svetom zabudnutej vojne. Malária, cholera, osýpky, horúčka dengue a ďalšie choroby sa rýchlo šíria. Lekári bez hraníc odhadujú, že každý deň zomiera na podvýživu trinásť detí. Z humanitárnych organizácií sú v Sudáne ešte stále aktívne organizácia CARE a Medzinárodný záchranný výbor (IRC), ktoré ponúkajú bezpečnú vodu a inú základnú zdravotnú pomoc. Táto pomoc však nepostačuje. Podľa hovorca IRC medzinárodné spoločenstvo v prípade Sudánu zlyhalo a cieľ financovania OSN vo výške 2,7 miliardy USD na rok 2024 bol splnený len na 48 %. Podľa generálneho riaditeľa WHO Západ nejaví geopolitický záujem o túto vojnu. Na druhej strane kríza v Sudáne potvrdzuje rastúci problém s eróziou medzinárodných humanitárnych noriem, čoho najvypuklejším príkladom je beztrestná weaponizácia hladomoru v konfliktoch.

Mier sa javí byť v nedohľadne. Mediačné snahy, ktoré sa začali v roku 2023 a ktoré viedli USA, Egypt a Saudská Arábia v Džidde, boli neúspešné. Tieto snahy komplikuje skutočnosť, že niektoré vlády okolitých krajín podporujú jednu z bojujúcich strán. Sudán sa stal zástupnou vojnou pre krajiny Perzského zálivu na získanie moci a zväčšenia svojho vplyvu: Spojené arabské emiráty údajne posielajú zbrane RSF a Saudská Arábia aj Irán poskytli podporu sudánskej armáde. Egypt tiež podporuje sudánsku armádu s cieľom chrániť vlastné strategické záujmy, najmä prístup k rieke Níl. V neposlednom rade sa aj Rusko angažuje na oboch stranách konfliktu v rámci úsilia posilniť svoj vplyv v Afrike.

O tom, aká by mala byť úloha EÚ v sudánskej kríze píše think tank *ECFR*. Domnieva sa, že Európania môžu mať väčší pozitívny vplyv, ak výrazne rozšíria svoju podporu občianskej spoločnosti v krajine. Európa by tým tiež demonštrovala, že trvá na tom, že sudánski vojensktí aktéri by sa po skončení konfliktu nemali vrátiť k moci. Tak polovojenské sily rýchlej podpory RSF, ako aj sudánska armáda si uvedomujú silu občianskej spoločnosti v Sudáne a obávajú sa nástupu demokratickej vlády, na druhej strane chápu, že nemôžu dlhodobo vládnuť bez súhlasu verejnosti.

Kľúčovým cieľom výraznejšej podpory EÚ pre sudánsku občiansku spoločnosť by bol rozvoj inkluzívnych civilných blokov. Konkrétne by táto podpora mala zahŕňať zvýšenú právnu ochranu, peňažnú, technickú a vecnú podporu. Ďalšia podpora je potrebná nielen v Sudáne, ale aj v Čade, Egypte, Keni, Ugande a ďalších štátoch, kde už sudánska občianska spoločnosť zriadila svoje komunitné zastúpenia.

Link: <https://www.cfr.org/article/crisis-sudan-war-famine-and-failing-global-response>

<https://ecfr.eu/article/sudans-humanitarian-catastrophe-demands-a-surge-in-european-support-for-its-civil-society/>

Platforma *Carnegie* v článku „*Trade Intervention for Freer Trade*“ rozoberá súčasný globálny obchodný systém a jeho nerovnováhy, ktoré výrazne ovplyvňujú geopolitiku a svetovú ekonomiku. Hlavným argumentom autora článku je, že súčasné pravidlá globálneho obchodu sú nefunkčné a vytvárajú nevyvážené toky kapitálu, ktoré znevýhodňujú krajiny s obchodnými deficitmi a zvyhodňujú tie s obchodnými prebytkami, ako sú napríklad Čína, či Nemecko.

Jednou z charakteristík globálneho ekonomického systému sa stal presun výrobných kapacít z krajín s obchodným deficitom do krajín s obchodným prebytkom. Napríklad Čína vykazuje výrazný prebytok v obchode (jej vývoz prevyšuje dovoz) a jej výrobný sektor predstavuje až 28 % HDP krajiny, zatiaľ čo spotreba domácností tvorí len 53 % jej ekonomiky. V kontraste, USA majú relatívne nízky podiel výroby na HDP – iba 11 %, no ich domáca spotreba tvorí až 82 % HDP. Nerovnovážny stav podčiarkujú aj ďalšie štatistiky: Čína, ktorá tvorí len 17 % svetového HDP, zodpovedá za približne 29 % globálnej výroby, no len za 13 % globálnej spotreby. Na druhej strane USA (tvoria 26 % svetového HDP), tvoria len 16 % globálnej výroby, no takmer 26 % svetovej spotreby.

V období rokov 2000 až 2021 podiel USA na globálnej výrobe klesol z 15 % na 10 %, zatiaľ čo čínska výroba naďalej rástla. Tento pokles nie je výsledkom prirodzeného vývoja, ale dôsledkom nevyvážených obchodných pravidiel, ktoré umožňujú krajinám s prebytkami externalizovať svoje náklady na deficitné krajiny. Ako krajiny s prebytkami dotujú svoje výrobné odvetvia? Exportne orientované krajiny napríklad znižujú cenu práce, namiesto rastu produktivity, prípadne oslabujú svoje meny, čím ďalej podporujú export a znižujú (predražujú) domácu spotrebu dovezených produktov. Vplyv na zahraničný obchod však majú aj voľnejšie úverové pravidlá, miera ochrany životného prostredia, pracovné zákony, ako aj miera bariér pre pohyb pracovnej sily.

**SÚČASNÉ PRAVIDLÁ
GLOBÁLNEHO OBCHODU
VYTVÁRAJÚ NEVYVÁŽENÉ
TOKY KAPITÁLU, KTORÉ
ZNEVÝHODŇUJÚ KRAJINY S
OBCHODNÝMI DEFICITMI**

Riešením týchto nerovností by mala byť zásadná zmena pravidiel globálneho obchodu. Nové pravidlá by mali podporovať princípy komparatívnej výhody, čo znamená, že každá krajina by sa mohla špecializovať na výrobu tovarov, v ktorých má komparatívnu výhodu. To by viedlo k vyváženejšiemu obchodu, kde by exporty pokrývali náklady na importy. Kľúčovou myšlienkou je, že súčasný systém dotácií a mechanizmov, ktoré krajiny s prebytkom používajú na podporu svojho priemyslu, deformuje prirodzené rozdelenie zdrojov, znižuje globálnu efektivitu a nepriamo diktuje priemyselnú politiku krajinám s obchodným deficitom.

Autor navrhuje, aby deficitné krajiny na čele so Spojenými štátmi podporili globálnu reformu obchodného systému, alebo sa od neho kontrolovane odpojili s cieľom zabrániť ďalšiemu úpadku svojho výrobného sektora. Táto reforma by mohla zahŕňať zavedenie ciel na tovar z krajín s prebytkom alebo kontrolu kapitálových tokov, čím by sa zabránilo exportu nadbytočných úspor z krajín s prebytkom do USA. Na druhej strane kontrola kapitálových tokov môže viesť k oslabeniu pozície US dolára v globálnej ekonomike, prípadne aj k rastu úrokových sadzieb.

Článok konštatuje, že súčasný globálny obchodný systém nefunguje na princípoch, ktoré by umožňovali rovnomerný a efektívny tok kapitálu a zdrojov. Na zlepšenie situácie sú potrebné nové pravidlá, ktoré zabezpečia, aby obchodné toky boli vyvážené a aby sa výrobné kapacity alokovali tam, kde sú najproduktívnejšie. Ak sa tieto zmeny neuskutočnia, globálny obchodný systém bude aj naďalej vytvárať prekážky pre ekonomický rast a zvyšovať napätie medzi deficitnými a prebytkovými krajinami.

Link: <https://carnegieendowment.org/research/2024/10/trade-intervention-for-freer-trade?lang=en>

Medzinárodný inštitút pre demokraciu a volebnú asistenciu (IDEA) so sídlom v Štokholme vo svojej tohtoročnej správe o globálnom stave demokracie upozorňuje na eróziu kredibility volieb v mnohých krajinách, spojenú so znižujúcou sa účasťou, šírením protestov a nepokojov súvisiacich s voľbami, bojkotmi, či odmietaním výsledkov volieb politickými vyhláseniami a podaniami na súd.

Kvalita volebnej demokracie poklesla priemerne v štyroch z deviatich krajín, no vzrástla iba v štvrtine prípadov. Problémy zaznamenali krajiny vo všetkých častiach sveta, vrátane krajín s vysokou kvalitou demokracie, osobitne na európskom a americkom kontinente. V supervolebnom roku 2024, kedy 3 miliardy ľudí prišli k voľbám, až tretina z nich volila v krajinách, kde sa kvalita volieb v priebehu 5 rokov výrazne zhoršila. Správa zároveň uvádza viacero príkladov krajín, kde voľby umožnili voličom prejaviť svoju vôľu a zaručili demokratickú kontrolu tvorby politiky, aj napriek strate pozícií vládnej strany.

Najvýraznejší pokles kvality volebnej demokracie bol zaznamenaný v oblastiach reprezentácie (dôveryhodnosť volieb a efektívnosť parlamentu) a práv (ekonomická rovnosť, sloboda prejavu, sloboda tlače). Hoci bol dosiahnutý pokrok v oblasti administrácie volieb, spory o výsledok vznikajú najmä pri nezrovnalostiach v samotnom volebnom akte a spočítavaní hlasov. Viac ako v pätine prípadov dochádza k rozporovaniu volebných výsledkov zo strany porazeného kandidáta alebo strany, resp. rozhodovaniu o výsledkoch na súdoch. Pritom v roku 1975 iba 3% volieb vyústilo v demonštrácie či násilnosti (v súčasnosti až 27,6%). Významným trendom je pokles priemernej volebnej účasti za ostatných 15 rokov zo 65,2% na 55,5% (za ostatných 50 rokov priemerne poklesla volebná účasť až o 12,2%).

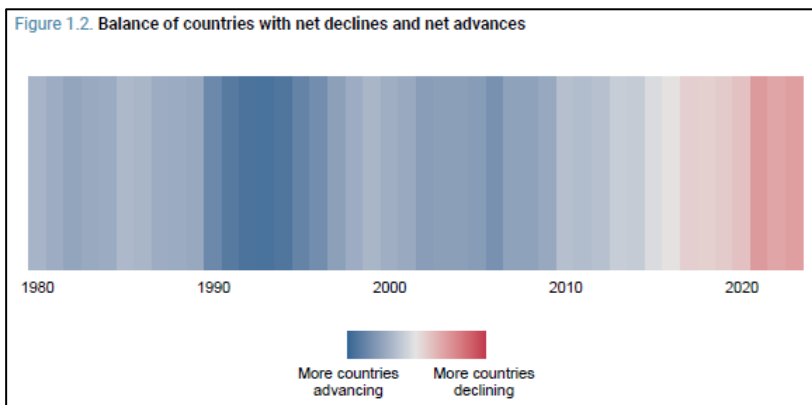
**AŽ V PÄTINE PRÍPADOV
DOCHÁDZA
K SPOCHYBŇOVANIU
VOLEBNÝCH VÝSLEDKOV ZO
STRANY PORAZENÉHO
KANDIDÁTA ALEBO STRANY.**

Správa navrhuje súbor opatrení zameraných na zlepšenie dôvery verejnosti vo volebný proces. V súvislosti s vnímaním záverečných fáz volebného procesu ako rizikových je potrebné umožniť prístup verejnosti k volebným dátam a s pomocou odborníkov sa zamerať na otázky vyvolávajúce u voličov obavy. Volebné reformy by mali byť prijímané opatrne po širokej diskusii a dosiahnutí čo najširšieho politického konsenzu. Cieľom musí byť odstránenie akýchkoľvek pochybností vo verejnosti aj za cenu spomalenia procesu reformy.

Platí, že prioritizácia konzistentnej a zmysluplnej komunikácie s verejnosťou je nevyhnutnou súčasťou udržiavania kredibility volebného procesu, vrátane kampaní na vysvetlenie volebného procesu, spôsobu sčítavania hlasov, druhov a závažností chýb, ktoré sa môžu udiť.

Popri preventívnych opatreniach je potrebné byť pripravený rásne reagovať na nepodložené obvinenia, ktorých cieľom je podkopáť dôveru voličov v integritu volieb a jasne komunikovať dôsledky pre tých, ktorí takýmto spôsobom voľby oslabujú.

Súčasťou úsilia by malo byť zvyšovanie regionálnej a medzinárodnej spolupráce zameranej na výskum a analýzu volebného cyklu a verejnej mienky týkajúcej sa volebného procesu, ako aj využitie informácií vyplývajúcich z výskumov a prieskumov v príprave volebných pozorovateľov.

Link (aj zdroj grafu): <https://www.idea.int/gsod/2024/>

Od ruskej invázie Ukrajiny v roku 2022 sa európske krajiny vo svojej zahraničnej a bezpečnostnej politike výrazne zameriavajú na protiopatrenia voči Rusku. Bez ohľadu na výsledok vojny sa Európa bude musieť pripraviť na budúce spolužitie s Ruskom. Projekt *Asociácie pre medzinárodné otázky* (Association for International Affairs/AMO), *College of Eastern Europe* a *German Marshall Fund* skúmal potenciálne scenáre budúceho ruského vývoja s využitím strategického výhľadu a vytvárania možných scenárov.

Výskum načrtol päť možných trajektórií pre Rusko. Prvý scenár, *“Po Putinovi: Focus na domáce problémy a opätovné zapojenie Západu”* predstavuje post-putinovské Rusko, v ktorom nové, pragmatické vedenie zápasiace s vnútornou nestabilitou hľadá podporu Západu na oživenie hospodárstva. Socioekonomicky ostáva krajina výrazne závislá na západnej pomoci. Druhý scenár, *“Čečenská mocenská hra: zmena dynamiky uprostred úpadku Kremľa”*, predpokladá

**AKO UKÁZALI 90. ROKY –
PRÍPRAVA NA CELÝ RAD
MOŽNÝCH VÝVOJOVÝCH
TRAJEKTÓRIÍ RUSKA JE
NEVYHNUTNÁ**

snahu Čečenska o nezávislosť na pozadí oslabujúceho sa vplyvu Moskvy, čo by mohlo viesť k vnútornej fragmentácii federálneho systému. Odstredivé tendencie by v prípade takéhoto scenára mohli pokračovať aj v prípade ďalších územných celkov, autori scenára v takomto prípade predpokladajú v krajine prudký nárast nacionalizmu.

V treťom scenári *“Pivot Ruska uprostred čínsko-amerického konfrontácie”* sa autokratické Rusko stane vazalským štátom Číny, keďže americko-čínska konfrontácia privedie Rusko k užšiemu spojenectvu s Pekingom. V medzinárodnom meradle autokracie posilnia svoje pozície, navyiac viacero krajín EÚ sa bude zbližovať s Ruskom, ktoré uspeje v konflikte na Ukrajine.

Štvrtý scenár, *“Ruská patová situácia: Dôsledky úspechu Ukrajiny”* predpokladá, že úspechy Ukrajiny na bojisku oslabia Putinovu autoritu, čo povedie k patovej situácii v Rusku, ale nie k jeho úplnému kolapsu. Oslabený režim sa uzavrie do seba vo svetle rastúcich vnútorných nepokojov. Piaty a posledný scenár, *“Ruský svet ešte nie je stratený”*, uvádza, že Rusko získa kontrolu nad Bieloruskom výmenou za ústupky na Ukrajine, čo mu umožní udržať si určitú regionálnu moc a zároveň stabilizovať svoj vnútorný systém. Ukrajina sa v takomto scenári výrazne zbliží so Západom a dosiahne svoje integračné ciele.

Scenáre nastoľujú pre Európu zásadné otázky vrátane toho, ako spolupracovať s budúcim vedením Ruska a ako udržať jednotu v rámci EÚ a NATO. Na základe poučení z postsovietskych 90. rokov projekt zdôrazňuje, že príprava na celý rad možných vývojových trajektórií Ruska je nevyhnutná.

Politické odporúčania správy sa vo veľkej miere zameriavajú na krajiny strednej a východnej Európy (SVE). Správa nabáda tieto krajiny, aby posilnili jednotu, koordinovali sankcie a posilnili podporu pre Ukrajinu. Štáty SVE by sa mali usilovať o vytvorenie jasných podmienok pre budúcu spoluprácu s Ruskom a podporovať rozvoj novej ruskej elity. Tieto štáty by mali tiež presadzovať integráciu Ukrajiny, Moldavska, Gruzínska a Arménska do EÚ a NATO a zároveň posilniť regionálnu spoluprácu prostredníctvom spoločných vojenských, energetických a infraštruktúrnych projektov.

Pre EÚ a širší Západ správa zdôrazňuje význam súdržnosti pri riešení budúcich kríz spôsobených Ruskom. Odporúča sa posilnenie obrannej pozície na východnom krídle NATO, a to najmä v oblasti Čierneho mora. Rozhodujúce budú zvýšené vojenské výdavky a odstrašovací opatrenia spolu s posilnením rozmiestnenia jednotiek NATO. Zapojenie demokratickej ruskej diaspóry a sprísnenie sankcií voči Rusku bude mať zásadný význam pre boj proti vplyvu Kremľa a prípravu na budúce rokovania. Tieto kroky by mali Európe pomôcť pripraviť sa na akúkoľvek trajektóriu, ktorou sa Rusko bude uberať.

Link: <https://www.amo.cz/russia-2030-futures-the-view-from-central-and-eastern-europe/>

5. augusta 2024 Spojené štáty stiahli svojich posledných vojakov z vojenskej základne v Agadeze v Nigeri, čím ukončili svoju vojenskú prítomnosť v krajine. K stiahnutiu vojsk došlo po žiadosti nigerského vojenského režimu, ktorý zrušil vojenskú dohodu so Spojenými štátmi, čo svedčí o zmene postoja krajiny k zahraničnej vojenskej prítomnosti. Britský think-tank *RUSI* v článku analyzuje, ako je americké stiahnutie súčasťou širšieho trendu, ktorý ovplyvňuje sahelský región, keďže krajiny v regióne diverzifikujú svoje partnerstvá mimo tradičných západných spojencov a namiesto toho sa zameriavajú na strategické dohody s novými partnermi.

Práve v čase, keď americké jednotky finalizovali svoj odchod, pristálo v hlavnom meste Nigeru ruské lietadlo s vojenským vybavením, ako sú ruské systémy protivzdušnej obrany a 100 ruských vojakov z afrického zboru. Táto zmena kurzu je príkladom zmeny geostrategického usporiadania, ku ktorej v súčasnosti dochádza v oblasti Sahelu, kde krajiny ako Rusko a Čína zvýšili svoj vplyv, zatiaľ čo pozície Francúzska a Spojených štátov oslabili. Napriek pretrvávajúcemu vedúcemu postaveniu Západu, pokiaľ ide o programy humanitárnej pomoci, sa sahelské krajiny rozhodli zvoliť zahraničnopolitickú stratégiu diverzifikácie partnerstiev. Keďže sahelské vojenské vlády od roku 2021 čoraz viac pociťujú, že tradiční partneri nie vždy mali na zreteli najlepšie záujmy ich krajín, táto nová stratégia je založená na zásade národnej suverenity. Dôraz kladie na obnovenie partnerstiev, ktoré sa usilujú o strategické dohody „výhodné pre obe strany“ bez toho, aby sa museli spoliehať výlučne na jedného partnera.

**K ZÁPADNÝM PARTNEROM
EXISTUJÚ REÁLNE
ALTERNATÍVY, KTORÉ SÚ PRE
SAHELSKÉ VOJENSKÉ JUNTY
ATRAKTÍVNEJŠIE.**

Augustové stiahnutie amerických jednotiek nie je ojedinelou udalosťou, ale potvrdením trendu, ktorý sa začal stiahnutím francúzskych síl z Mali v roku 2022 a následne aj z Burkiny Faso a Nigeru v roku 2023. V roku 2023 došlo tiež k ukončeniu pôsobenia európskych misií EUMPM a EUCAP Sahel. Vzhľadom na zhoršenie vzťahov medzi vojenskými juntami v Saheli a Západom na ich miesto vstúpili iní partneri. Mali, Niger a Burkina Faso posilnili svoje vzťahy s Ruskom, najmä v oblasti bezpečnosti a zvýšil sa aj vplyv Číny a Turecka. Čína sa napríklad podieľala na výstavbe najdlhšieho afrického ropovodu, ktorý meria 2 000 km a slúži na vývoz ropy z Nigeru do Beninu. Na druhej strane Turecko bolo dôležitým partnerom všetkých troch krajín v sektore obrany, keďže predajom svojich bezpilotných lietadiel výrazne zvýšilo kapacity ich vzdušných síl. Partnerstvá s novými aktérmi sa rozšírili aj do oblasti komunikácie a médií, kde sa znížila prítomnosť západných médií, ako sú *Le Monde* alebo *BBC*, a zvýšilo sa pokrytie z ruskej siete *RT* alebo čínskej vysielacej agentúry *Xinhua*.

Podľa *RUSI* rastúci vplyv Číny, Ruska a Turecka v regióne v kombinácii s klesajúcim vplyvom západných štátov jasne poukazuje na nárast multipolarity. Je zjavné, že k západným partnerom existujú reálne alternatívy, ktoré sú pre sahelské vojenské junty atraktívnejšie, keďže ich pomoc nie je podmienená uplatňovaním noriem v oblasti civilnej ochrany a ochrany obyvateľstva a ľudských práv, ako aj podporou demokratizačných zmien.

Link: <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/shifting-alliances-sahels-geostrategic-evolution-multipolar-era>

The Royal United Services Institute (RUSI) v článku „*Japan's Responses to China's Supply Chain Dominance*“ identifikoval kľúčové *lessons learned* v otázke ako čeliť rizikám súvisiacim s hegemoniou Číny v oblasti kritických minerálov. Vychádza z toho, že v dohľadnej budúcnosti zostane ich významným dodávateľom a bude sa usilovať o vedúcu pozíciu v oblasti ich recyklácie.

V dobe postupnej zelenej tranzície exportné obmedzenia zo strany Číny vyvolávajú snahu krajín o znižovanie závislostí. Japonsko z dôvodov vzájomných teritoriálnych sporov s Čínou čelilo takýmto obmedzeniam počas dvoch mesiacov už v roku 2010 a možno sa z jeho chýb a úspechov poučiť. Navyše, japonské postupy by v prípade koordinovaného nasadenia alianciou viacerých štátov, napríklad v rámci *Mineral Security Partnership* (MSP) zahŕňajúceho aj US a EÚ, mohli byť ešte efektívnejšie.

Prvým zo štyroch kľúčových opatrení, ktoré boli autormi spísané podľa japonského vzoru, je diverzifikácia v dodávateľských reťazcoch, vrátane investovania do alternatívnych výrobcov a spracovateľov v tretích krajinách. Po druhé, Japonsko stavilo na vytváranie zásob na preklenutie krátkodobých a menších výpadkov v dodávateľskej sieti. Argumentom sú údaje potvrdzujúce, že ani Čína nemôže vzhľadom ku krehkosti svojej ekonomiky udržiavať reštriktívne opatrenia dlhodobo a vo veľkom rozsahu a zdôraznený je tiež význam zásob pri manažovaní cenových výkyvov. Hoci US, KR, UK a FR už zásoby vytvárajú či plánujú vytvárať, zásoby zdieľané v rámci zoskupení ako MSP by im dodali väčšiu silu. Je preto škoda, že EÚ od takýchto plánov zrejme upúšťa.

**V DOBE ZELENEJ TRANZÍCIE
EXPORTNÉ OBMEDZENIA ZO
STRANY ČÍNY VYVOLÁVAJÚ
SNAHU KRAJÍN O ZNIŽOVANIE
ZÁVISLOSTÍ.**

Po tretie, znižovať závislosť od Číny možno nahradením vzácnych prvkov pri vývoji zelených technológií. Je pravdou, že Japonsko narazilo na problémy pri svojej snahe o autonómiu a pri nasadzovaní alternatívnych technológií na trh, čím znížilo svoju konkurencieschopnosť v oblastiach ako je elektromobilita. Riešením môže byť medzinárodná spolupráca, nevynímajúc Čínu,

napríklad pri koordinovanom prechode na nový typ batérií bez použitia grafitu.

Po štvrté, Japonsko urýchlilo vývoj technológií na recykláciu vzácnych materiálov, no okrem niekoľko málo kovov nie sú a v tomto desaťročí na komerčnej báze pravdepodobne ani nebudú výrazne nasadené do užívania. Globálna expanzia recyklácie si bude opäť vyžadovať spoluprácu s Čínou, ktorá v tomto segmente technologicky vedie.

Záverom analýza uvádza, že spolupráca s Čínou je rovnako dôležitá ako znižovanie našej závislosti od nej, pričom tieto dva koncepty sa nevyklučujú. Japonská skúsenosť môže pomôcť ostatným krajinám nájsť správny balans.

Link: <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/japans-responses-chinas-supply-chain-dominance>

Nemecký inštitút pre medzinárodné a bezpečnostné záležitosti (SWP) analyzuje zahraničnú politiku Turecka v oblasti Čierneho a Stredozemného mora. V Čiernom mori sa Turecko úspešne zapája do prieskumu nerastných surovín a spoločných bezpečnostných dohôd so susednými krajinami. Stratégia Ankary v tomto regióne zdôrazňuje potenciál regionálnej spolupráce prostredníctvom diplomacie a vzájomného uznávania záujmov, a to aj v zložitom geopolitickom prostredí. Prístup Turecka v Čiernom mori, ktorý sa vyznačuje regionálnou zodpovednosťou a mnohostrannou spoluprácou, ostro kontrastuje s jeho aktivitami vo východnom Stredomorí, kde je turecká zahraničná politika vnímaná ako asertívnejšia a často opisovaná ako expanzívna.

V Čiernom mori sa Turecku podarilo udržať stabilný modus operandi s ostatnými pobrežnými štátmi a vyvažovať vzájomné vzťahy, čím efektívne zabráňuje regionálnej dominancii jednej mocnosti. Toto vyvažovanie

PRÍSTUP TURECKA V ČIERNOM MORI OSTRO KONTRASTUJE S JEHO AKTIVITAMI VO VÝCHODNOM STREDOMORÍ

je zdôraznené rozhodnutím Turecka nepripojiť sa k sankciám proti Rusku pod vedením Západu a zároveň zohrávaním konštruktívnej roly v regióne prostredníctvom uplatňovania Montreuxského dohovoru, mediálneho úsilia medzi Ruskom a Ukrajinou a zapojením sa do iniciatív, ako je dohoda o čiernomorskom obilí a trojstranná pracovná skupina pre protiminové opatrenia v Čiernom mori s Rumunskom a Bulharskom.

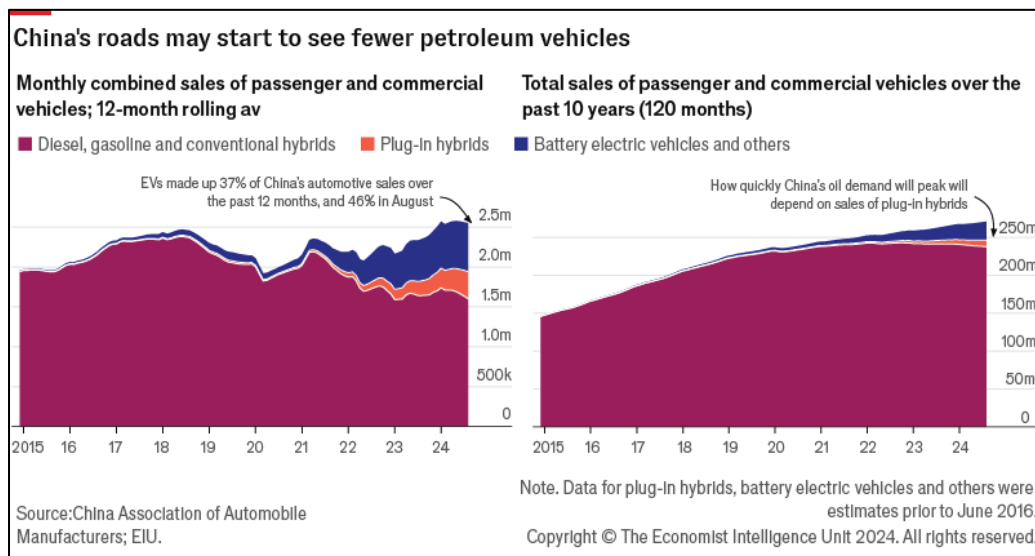
Vo východnom Stredomorí je naopak prístup Turecka viac konfrontačný. Vrtne aktivity Ankary v roku 2020 vyvolali silnú kritiku zo strany Európskej únie (EÚ). Josep Borrell, vysoký predstaviteľ EÚ pre zahraničné veci a bezpečnostnú politiku, označil Turecko za globálneho rivala popri Rusku a Číne. V tomto regióne sa politika Turecka považuje za viac zameranú na presadzovanie svojich záujmov prostredníctvom vojenskej a diplomatickej prítomnosti. Hnacím motorom tureckých krokov je snaha byť pri rokovacom stole v regionálnych záležitostiach, ale vo východnom Stredomorí čelí Turecko značnému odporu, najmä zo strany Grécka a Cypru, ktoré sú podporované EÚ a Spojenými štátmi.

Turecká zahraničná politika sa celkovo podľa SWP vyznačuje snahou o strategickú autonómiu, najmä vo vzťahu k západným spojencom. Prostredníctvom vojenskej sily, strategických partnerstiev a diplomatickej angažovanosti sa Turecko snažilo presadiť ako kľúčový hráč v regionálnom dianí. Táto asertivita bola viditeľná najmä vo východnom Stredomorí, kde Turecko rozmiestnilo námorné sily, zapojilo sa do prieskumu energetických zdrojov v sporných vodách a v roku 2019 podpísalo dohodu o námornej hranici s Líbyou s cieľom vytvoriť protiváhu Plynárenskému fóru východného Stredomoria.

Vylúčenie Turecka z regionálnych iniciatív, ako je Plynárenské fórum východného Stredomoria, podporilo vnímanie Turecka ako krajiny, ktorá je zámerne odsúvaná na vedľajšiu koľaj, čo ešte viac podporuje jeho asertívnu politiku. Na rozdiel od východného Stredozemia, regionálne usporiadanie Čierneho mora Turecku poskytuje centrálnejšie postavenie, čo mu umožňuje udržiavať stabilitu prostredníctvom strategického vyvažovania. Vzhľadom na geostrategickú prepojenosť Čierneho mora a východného Stredomoria sa autori domnievajú, že zvýšením konštruktívnej angažovanosti Turecka vo východnom Stredomorí by bolo možné nájsť spoločný základ na riešenie záujmov Turecka, čím by sa znížila jeho asertivnosť v regióne.

Link: <https://www.swp-berlin.org/publikation/turkeys-strategic-autonomy-in-the-black-sea-and-the-eastern-mediterranean>

Economist Intelligence Unit (EIU) vo svojom článku „China’s road to net zero: barrelling towards peak oil use“ analyzuje ako sa Čína blíži k vrcholu svojej spotreby ropy. Spotreba ropy v Číne by mala dosiahnuť očakávaný vrchol do roku 2030, tento vývoj však bude mať významné dôsledky pre globálny ropný trh, keďže Čína je jedným z najväčších svetových spotrebiteľov suroviny. Podľa dát Medzinárodnej energetickej agentúry Čína od apríla 2024 zaznamenala pokles spotreby ropy štyri po sebe nasledujúce mesiace, čo je neobvyklý jav mimo pandémie – len v júli klesla medziročne o 280 tisíc barelov ropy denne.

Cestná doprava, ktorá tvorí asi 40 % celkovej spotreby ropy v Číne, už dosiahla vrchol. Vozidlá na benzín a naftu sa postupne nahrádzajú vozidlami na elektrický pohon (NEV), vrátane hybridov, elektromobilov a vozidiel na palivové články. Do polovice roka 2024 tieto nové vozidlá tvorili približne polovicu

všetkých predajov áut v Číne. Tento prechod k alternatívnym pohonom má výrazný vplyv na pokles dopytu po rope, čo podporuje aj prísnejšia regulácia emisií a efektivity palív.

Dôležitým faktorom je tiež to, že hoci letecká doprava v Číne rastie, stále tvorí len 5 % celkovej spotreby ropy v doprave, čo nestačí na kompenzáciu poklesu v iných sektoroch. Efektívnosť palív v letectve sa zlepšuje a Čína disponuje rozsiahlymi železničnými sieťami, ktoré ďalej znižujú potrebu cestnej dopravy na dlhé vzdialenosti. Priemyselná spotreba ropy, ktorá taktiež predstavuje 40 % celkovej spotreby, bude aj naďalej rásť, ale pomalším tempom než v predchádzajúcom desaťročí. Tento rast je spomalený štrukturálnymi nerovnováhami v čínskom stavebníctve a napätím v globálnom obchode. Čínske investície do nehnuteľností dosahujú len 70 % úrovne z roku 2021, čo rovnako naznačuje dlhodobé zníženie dopytu po rope pre stavebný priemysel.

**POKLES ČÍNSKEHO DOPYTU
SPÔSOBÍ TLAK NA VEĽKÝCH
PRODUCENTOV ROPY, AKO SÚ
KRAJINY OPEC**

Čínska spotreba ropy nebude rásť rovnakým tempom ako v minulosti, čo už dnes ovplyvňuje globálnu produkciu a ceny ropy. V ostatných dvoch dekádach takmer polovicu globálneho nárastu dopytu po rope tvorila Čína, avšak pokles jej dopytu spôsobí tlak na veľkých producentov ropy, ako sú krajiny OPEC. Tento vývoj bude mať dopad aj na globálnu infláciu a ekonomický rast v ropných krajinách.

Vplyv spomaľovania spotreby ropy bude v Číne nerovnomerný. Niektoré regióny, ako napríklad tradičné automobilové centrá, budú čeliť poklesu. Miesta závislé na spracovaní ropy, ako provincia Šan-tung, už zaznamenávajú ekonomické problémy. Zároveň sa niektoré rafinérie snažia preorientovať na export alebo investície do zahraničných kapacít, aby zmiernili dopady na miestne hospodárstvo.

Link (aj zdroj grafu): <https://viewpoint.eiu.com/analysis/article/1372112337>